

97/89

LL

Saak No 26/1989

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA
APPÈLAFDELING

Insake die appèl van:

CHRISTIAAN JOHANNES MATHEE

Appellant

teen

DIE STAAT

Respondent

CORAM:

VAN HEERDEN, NESTADT ARR et NICHOLAS
Wn AR

VERHOORDATUM:

25 AUGUSTUS 1989

LEWERINGSDATUM:

7 SEPTEMBER 1989

UITSPRAAK

VAN HEERDEN AR:

Gedurende die oggend van 9 Februarie 1987 het die appellant vir Anna du Toit (die oorledene), wat toe 17 jaar oud was, twee meswonde in haar nek toegedien. Dit het gebeur in die woonhuis van sy swaer en suster (die Adamse) in Beaufortstraat, Goodwood. Beide wonde was dodelik en die oorledene het dan ook kort na toediening daarvan beswyk.

Voortspruitende uit hierdie gebeure is die appellant in die Kaapse Provinsiale Afdeling aangekla van, en skuldig bevind aan, moord op die oorledene. Die meerderheidsbevinding van Williamson R en sy assessore was dat daar nie versagtende omstandighede aanwesig was nie en die appellant is gevolglik ter dood veroordeel. Met die nodige verlof is sy onderhawige appèl slegs teen bedoelde vonnis gerig.

Dit blyk uit die getuienis dat op een of ander stadium voor Februarie 1986 die oorledene sorgbehoewend bevind is. Sy is toe blykbaar in die sorg van pleegouers geplaas. Hulle het later vanuit

die Weskaap na Bloemfontein verhuis. Omdat die oorledene nie van skool wou verander nie, het sy hulle nie vergesel nie. Dit het meegebring dat sy in die Tenterton Plek van Veiligheid ("Tenterton") opgeneem is. In Junie 1986 het sy die appellant ontmoet waarna 'n liefdesverhouding tussen hulle ontstaan het. Sy het toe op verskeie geleenthede Tenterton ongemagtig verlaat en op verskillende plekke saam met die appellant gewoon. Einde 1986 is sy teruggeneem na Tenterton en het sy kort daarna 'n miskraam gehad. In Januarie 1987 het sy blykbaar ingewillig om terug te keer na haar pleegouers. Die nodige reëlings in hierdie verband is getref deur 'n maatskaplike werkster, mev Lourens. Die oorledene wou egter nie per trein na Bloemfontein reis nie en mev Lourens het probleme ondervind om 'n gemagtigde vliegtuigrit vir haar te reël. Gevolglik is die oorledene se datum van vertrek 'n paar keer uitgestel totdat dit finaal bepaal is op 9 Februarie 1987, d w s die dag van haar dood.

Vanaf einde Januarie 1987, en in afwagting van haar vertrek na Bloemfontein, het die oorledene aan huis van die Adamse gebly. Op daardie stadium was die appellant, 'n bykans veertigjarige man en 'n broer van mev Adams, ook aldaar woonagtig. Op 9 Februarie was albei bewus dat mev Lourens gedurende die loop van die voormiddag sou opdaag om die oorledene na die lughawe te neem. Hulle was dan ook tuis toe mev Lourens omstreeks 12 nm haar opwagting gemaak het. Kort daarna het die aanval op die oorledene plaasgevind.

'n Huisbediende van die Adamse, Elaine du Plessis, het getuig dat na mev Lourens se aankoms mev Adams vir die oorledene geskreeu het dat die "Welsynsvrou" aangekom het. Die oorledene se antwoord, vanuit die appellant se kamer, was "ek kom nou". Kort hierna het die oorledene "Rita" gegil (Rita is die voornaam van mev Adams). Hierop het mev Adams na die deur van die appellant se kamer gegaan en dit oopgemaak. Die getuie sien toe dat die oorledene

in die kamer op die vloer lê terwyl die appellant oor haar buig met iets blink in sy hand. Mev Adams het gegil en geskreeu dat die getuie eersgenoemde se baba moes gryp en weghardloop. Toe die getuie die baba optel, het die appellant iets gesê soos "Gee pad, Rita en Gary, of julle is next". (Adams se voornaam is Gary.)

Mev Adams het beaam dat die oorledene haar naam (Rita) uitgegil het. Sy het na die appellant se kamer gehardloop, die deur oopgemaak en die oorledene op die vloer sien lê terwyl sy die appellant se bene vashou. Gevra wat aan die gang was, het die oorledene geantwoord: "Big Boy wil my steek." (Die appellant is bekend as Big Boy.) Mev Adams het geskrik en die huisbediende aangesê om die baba te gryp en weg te hardloop. Self het sy na die agterplaas gehardloop en vir haar man gesê dat die appellant die oorledene wou steek.

Adams getuig dat hy buite die huis by sy

motor was toe sy vrou al gillende aangehardloop gekom het. Sy was histeries maar het klaarblyklik een of ander mededeling oor die appellant aan hom gemaak want hy het toe direk na die appellant se kamer gegaan. Aldaar het hy die oorledene op die vloer aangetref. Die appellant het skuins agter haar gestaan en sy het sy bene vasgehou. Op sy beurt het die appellant die oorledene agter haar nek beetgehad. Hoewel die oorledene verskrik voorgekom het, was daar nie toe 'n struweling nie. Die appellant het ook nie iets soos 'n mes in sy hand gehad nie. Op 'n vraag van die getuie het die appellant gesê dat hy die oorledene wou probeer oorreed om vir mev Lourens te sê dat sy nie wou weggaan nie maar by die appellant wou bly. Hy het ook gesê dat hy haar nie sou seermaak nie.

Op daardie stadium was die oorledene besig om orent te kom. Adams is toe na buite om 'n geneesheer te telefoneer - blykbaar in verband met sy vrou se histeriese toestand. Ongeveer 15 tot 20 minute later

het hy teruggekeer en die oorledene in die kombuis van ~~aangetref~~ die huis aangetref. Sy het op die vloer gelê en daar was 'n plas bloed langs haar. Hy kon ook sien dat sy in die nek verwond was. Toe die polisie 'n kort rukkie later opdaag, het die appellant na hul voertuig geloop en gesê: "Ek het dit vir liefde gedoen".

Mev Lourens kon nie veel tot die prentjie bydra nie. Sy getuig dat nadat mev Adams haar binnegenooi het, sy in die sitkamer gewag het. Sy het toe die gil van 'n vrouestem en 'n geskuifel gehoor. Sy het bang geword en na buite gehardloop. In die straat het 'n histeriese mev Adams na haar aangehardloop gekom en 'n berig aan haar oorgedra. Dit het daartoe gelei dat mev Lourens die polisie gaan onthied het.

Die appellant se weergawe van die kernegebeure kan soos volg saamgevat word. Kort nadat mev Lourens opgedaag het, was hy in sy kamer om seker te maak dat die oorledene al haar besittings daaruit verwyder het. Hy hoor toe 'n geskreeu. Hy kyk om en sien die

oorledene in die kamer met 'n broodmes in haar hand. Sy sê: "Ek gaan nie saam met haar nie, steek my dood". Die appellant gryp daarop die mes uit die oorledene se hand en gooi dit weg. Hy klap die oorledene. Sy val en skop sy voete onder hom uit. Hy val ook en toe hy weer orent kom, is die oorledene reeds op haar voete. Hy stoot haar uit sy pad "want ek raak toe mal". Ten einde uit die huis te kom, gaan hy na die kombuis. Die oorledene kom agterna en bly skreeu: "Steek my dood", en "Big Boy, moet my nie los nie". By die buitedeur van die kombuis gryp die oorledene hom aan sy hand en pluk hom om. Hy sien 'n mes in die kombuis en gryp daarna. Hy weet nie of hy die mes beetgekry het nie want die volgende wat hy kan onthou, is dat die oorledene hom aan sy hemp vashou en vloerwaarts trek terwyl sy sê: "Big Boy, soen my vir die laaste". Sy het op daardie stadium op die vloer gesit-lê en bloed het by haar nek uitgekom. Die volgende oomblik, soos sy geheue dit het, was hy by die huis se voordeur.

Vandaar is hy terug na die kombuis. Die oorledene het "vol boed" op die vloer gelê met 'n groot mes naby haar kop.

Die appellant ontken dat die oorledene ooit "Rita" gegil het of dat mev Adams sy kamerdeur oopgemaak het. Hy ontken voorts dat hy kort voor die gebeure in die kombuis vir Adams in sy kamer gesien het. By implikasie betwis hy dus dat hy vir Adams gesê het dat hy die oorledene wou oorreed om nie saam met mev Lourens te vertrek nie.

Die appellant se weergawe dat hy as't ware onbewustelik opgetree het toe hy die oorledene die noodlottige meswonde toegedien het, is tereg deur die verhoorhof verwerp. Voorts het die hof ook in sy uitspraak aangaande aanspreeklikheid bevind dat die oorledene nooit by wyse van spreke die appellant uitgenooi het om haar dood te maak nie. Die oorledene, aldus die hof, het haar daarmee versoen om na Bloemfontein te vertrek en sodoende die appellant te

verlaat. Laasgenoemde kon hom egter nie daarmee versoen nie en dit was die direkte aanleiding tot die mesaanval op haar.

By oorweging van die al of nie bestaan van versagtende omstandighede het die hof sekere psigologiese tekortkomings van die appellant, sy relatiewe lae intelligensie en sy moeilike huislike omstandighede in sy vormingsjare in aanmerking geneem. Ook is ag geslaan op die feit dat die moord in 'n sekere sin 'n hartstogsmisdaad was. Die hof het egter die volgende bygevoeg:

"However, it is not the crime of passion where a man has, as it were, been jilted by his lover. The accused was a man of, at that time, 39 years of age; the deceased, barely 17; a young woman on the threshold of her life; a young girl also with a deprived background. She was a child in need of care and was being sent away to foster parents. She was not, as it were, deserting the accused for another man, jilting him. She was doing something which she, in a very real sense, had to do and had very little choice about it. This must have been obvious to the meanest intelligence, certainly to the accused."

By opweging van bogenoemde faktore het die Appellant lede van die hof 'n verskillende oordeel oor die morele verwytbaarheid van die appellant bereik. Die twee assessore het bevind dat bedoelde faktore nie versagting daargestel het nie, terwyl Williamson R van mening was dat indien na die geheelbeeld gekyk word "there are, but only just, extenuating circumstances".

Die appellant se advokaat het in haar betoogshoofde in eerste instansie aangevoer dat die Staat nie buite redelike twyfel bewys het dat die appellant se weergawe aangaande die beweerde provokatiewe gedrag van die oorledene - haar aandrang dat die appellant haar moes doodmaak - vals was nie. Voorts is betoog dat hierdie "provokasie" wel 'n versagtende omstandigheid was.

By die verhoor van die appèl het die appellant se advokaat egter tereg toegegee dat die eerste stut van die betoog op 'n onjuiste premisse berus. Dit is so omdat al sou die oorledene die

beweerde provokasie gebied het, die appellant hom nog steeds aan moord skuldig sou gemaak het.. Streng gesproke was dit dus nie vir die verhoorhof nodig om reeds by oorweging van die skuld van die appellant die weergawe onder bespreking te behandel nie. Toe besin moes word oor die al of nie bestaan van versagtende omstandighede was die weergawe egter wel tersaaklik, maar op daardie stadium het die las op die appellant gerus om op 'n oorwig van waarskynlikhede die aangevoerde provokasie as 'n versagtende omstandigheid te bewys. Omdat die verhoorhof reeds buite redelike twyfel die appellant se weergawe verwerp het, het dit egter vanselfsprekend nie weer ter sprake gekom nie.

Dit volg dus dat die appellant tans moet aantoon nie net dat die verhoorhof se tersaaklike bevinding verkeerd is nie, maar dat die waarskynlikhede sy weergawe begunstig. Namens die appellant is dan ook gesteun op sekere aspekte wat, aldus die betoog, 'n waarskynlikheidskleur aan die appellant se weergawe

gee. In hierdie verband is peil getrek op getuienis wat daarop dui dat die oorledene tot 'n mate emosioneel onstabiel was vanweë haar miskraam ongeveer 13 dae voor die moord, en dat sy in die verlede 'n paar keer gedreig het om selfmoord te pleeg, hoofsaaklik omdat haar terugkeer na haar pleegouers sou meebring dat sy van die appellant geskei sou word.

Hierdie aspekte verdien sekerlik oorweging, maar hulle moet in die lig van die geheelbeeld van die getuienis geëvalueer word. Wat die kwaliteit van die appellant se getuienis betref, het die verhoorhof bevind dat hy 'n uiters swak en leuenagtige getuie was, en hierdie bevinding is tereg nie op appèl aangeveg nie. Daarenteen is bevind dat Adams en Elaine du Plessis goeie getuies was, al was laagenoemde se geheue aangaande besonderhede nie volkome betroubaar nie. Hoewel die hof dit nie in soveel woorde uitgespel het nie, is dit ook duidelik dat mev Lourens die hof as getuie beïndruk het. Wat mev Adams betref, was die

hof van oordeel dat sy sover moontlik die appellant probeer beskerm het.

Mev Lourens het getuig dat die oorledene kort voor die moord heel inskiklik was om na Bloemfontein te verhuis en dat sy uitgesien het na die vliegtuigrit omdat sy nie voorheen gevlieg het nie. Dat die oorledene nie op daardie stadium rebels oor haar verhuising gevoel het nie, blyk ook uit die getuienis van haar suster wat namens die appellant getuig het. Die belangrikste struikelblok in die weg van aanvaarding van die appellant se weergawe is egter die getuienis van Adams. Daarvolgens was dit die appellant wat kort voor die moord die oorledene probeer oorreed het om nie saam met mev Lourens te vertrek nie, wat net nie met sy weergawe te rym is nie. Bowendien skilder Adams h prentjie van h persoon (die appellant) wat bereid was om van geweld gebruik te maak om oorreding op die oorledene uit te oefen. Adams se getuienis is in sigself nie vir kritiek vatbaar nie en

is na my mening tereg deur die verhoorhof aanvaar. ~~weering oerog~~

Indirekte staving vir Adams se getuienis is ook te vind in die weergawes van mev Adams, Elaine du Plessis en mev Lourens. Al drie is dit eens dat die oorledene kort na mev Lourens se aankoms gegil het. Dit was klaarblyklik 'n hulpkreet. Hoewel mev Adams en Elaine du Plessis se getuienis in sekere opsigte onbevredigend is, is dit duidelik dat nadat mev Adams die deur van die appellant se kamer oopgemaak het hulle iets gesien het wat hulle geweldig laat skrik het - soveel so dat hulle met die baba uit die huis gehardloop het. Gesien die feit dat mev Adams die appellant probeer beskerm het, is daar dan ook weinig rede om haar getuienis dat die oorledene in die kamer gesê het dat die appellant haar wou steek, in twyfel te trek.

Ek kom derhalwe tot die slotsom dat die appellant nie op 'n oorwig van waarskynlikhede die aangevoerde provokasie bewys het nie. Inderdaad is ek

van mening dat die verhoorhof tereg bevind het dat die appellant se weergawe nie redelik moontlik waar is nie.

Die appellant se advokaat het ook betoog dat die verhoorhof versuim het om die appellant se misbruik van dagga in ag te neem. Al wat hieroor gesê hoef te word, is dat daar nie 'n krieseltjie getuienis is nie dat die appellant ten tyde van die moord enigsins onder die invloed van dagga was of aan onttrekkingsimptome weens onthouding daarvan gely het.

Ten slotte is betoog dat die verhoorhof fouteer het deur nie te bevind nie dat die appellant vanweë geestesgebreke verminderd toerekenbaar was. In hierdie verband is gesteun op psigiatriese getuienis ten effekte dat die appellant 'n anti-sosiale, versteurde persoonlikheid het; dat hy impulsief van aard en maklik ontvlambaar is; dat hy 'n heelwat hoër mate van aggressie as die normale persoon het, en dat sy intelligensie aan die lae kant van gemiddeld is. Nou is dit so dat die hof a quo nie spesifiek oorweeg

het of die appellant vanweë hierdie nagebreke of apoc...
 toestande verminderd toerekenbaar binne die raamwerk
 van art 78(7) van die Strafproseswet (51 van 1977) was
 nie. Dit was egter nie nodig om sulks te doen nie.
 Die subartikel is slegs kodifiserend van 'n bestaande en
 erkende reël dat o a geestesgebreke strafversagtend kan
 inwerk en, in geval van moord, versagtende omstandig-
 hede daar kan stel (vgl R v Hugo 1940 WLD 285, 289, met
 goedkeuring aangehaal in o a S v Mnyanda 1976 (2) SA
 751 (A) 767). Die verhoorhof het wel die psigiatriese
 getuienis in ag geneem en ook oorweging geskenk aan die
 emosionele spanning wat die appellant moes ondervind
 het vanweë die ophande synde verbreking van sy
 verbintenis met die oorledene. Uiteindelik moes die
 hof egter 'n waarde-oordeel vel, nl of bogenoemde
 omstandighede die appellant se morele verwythbaarheid
 verminder het. Dit is hierdie vraag - die derde van
 die vrae geformuleer in S v Babada 1964 (1) SA 26
 (A) 27-8 - wat deur die meerderheid van die hof

ontkennend beantwoord is. In die proses is geen beantwoorde
wesentlike wanvoorligting begaan nie, en ek kan nie sê dat
bevind dat die meerderheidsiening een is waartoe geen
redelike hof kon geraak het nie.

Die appèl word afgewys.

H.J.O. VAN HEERDEN AR

NESTADT AR

STEM SAAM

NICHOLAS Wn AR